

Դ. ԻԼԻՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴԱՆ
ԼԱԳՈՐԴԱ

891.71

Ի-36

ՊԵՏՐՈՍ
1939

25 SEP 2006

Պրովեստորներ ըստ յերկրորդ, 19 NOV 2010

891.71

h-36 48

Դ. Ի Լ Յ Ի Ն

ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ԼԱԳՈԴԱՆ

(ՀԱՅՐԵՆԱՍԵՐՆԵՐԻ ԸՆՏԱՆԻՔ)

6572-50

Д. ИЛЬИН

Пограничник Лагода

Гиз Арм. ССР, Ереван, 1939

1.

Պովոլոժյեյի մի ձյունապատ գյուղ մթնշաղով եր պատած: Ձյան բլուրներից ձեռնասահակներով ճարակորեն սահում էին յերեխաները: Իսակլինսկի մեքենատրուկատորային կայանի ագարակում կանաչ սեղան էին պատրաստում և ճաշի սպասում իրենց ամուսիններին: Արհեստանոցներում փոխվում էին հերթերը: Մերունի փականագործ Լազոդան մոտենում եր մի գեղեցիկ ու սպիտակ տնակի: Նա այսօր բարձր տրամադրությամբ ուներ: Ֆեդոր Աբրոսիմովիչը յերեվակայում եր, թե վո՛րջան կուրախանա իր ավագ վորդի Սեմյոնը— հեռավոր-արևելյան զորամասերից մեկի սնայակեր, յերբ հեռագիր ստանա, թե աղջիկ է ծնվել:

— Դե, գնամ գեղատուն ծծակ գնելու, նվեր բերեմ թոռնիկունսու,— վճռեց ծերունին:

Հասնելով առաջին նրբափողոցին, Լազոդան չբժկեց գետի աջ: Նա կարողացավ նկատել, վոր ձին քչելով սլանում եր մի ձիավոր: Ի՞նչ մի առանձին դիտելու բան է այդ ձիավորը— մի՞թե այդպիսիներին քիչ է տեսել իր կյանքում Ֆեդոր:

Արրոսիմովիչը: Ծերունու սիրտը չէր վկայում,
թե վորպիսի՝ սարսափելի տեղեկություն եր բե-
րում իր տունն այդ սուրհանդակը:

II

Հեռավոր-արևելյան սահմանների վրա թան-
ձրը մառախուղ եր իջել: Սպիրտի ջերմաչափը
ցերեկ ժամանակ ցույց եր տալիս քառասուն հինգ
աստիճան սառնամանիք: Ն...ամրացված ռայոնն
ապրում եր իր սովորական համաչափ կյանքով:
Մարտիկները դեռ չէին գնում: Ուղեցույցները
հակազդերով քայլելու արվեստն էին սովորեց-
նում խուզարկու չներին—սակավապահանջ վոչխա-
րապահներին և նրբակազմ դորերման—պինչերնե-
րին՝ թաթերին կաշվե մաշիկներ հագած և մեջքին
յերկար ժապավեններով, վոր փողկապի պես հան-
գույց էին արված: Տեղի էին ունենում չարային
պարապմունքներ: Ինչ-վոր մի տեղ ամպերի վրա
շառաշում էին «բազեյիկները» եսկադրիլներ—
այսպես փաղաքշանքով էին անվանում Հեռավոր
Արևելքում կարճ, կարճես թե շուրջանակի կտրը-
ված իրան—Փյուզելյաթ և հզոր մոտոր ունեցող ա-
րագրնթաց կործանիչներին: Տրանսիլյանցիայի
ցանցերի ընդունիչ և հաղորդիչ ապարատների մոտ
աշխատում էին ռադիստներ: Հրամանատարների
կանայք ճաշարանն էին զարգարում:

Իրենց վրա քաշելով քողարկող սպիտակ բալա-
խոնը, դադանների արահետի մոտ դարան մտան
յերկու կարմիր-բանակային՝ մեկն ուկրաինացի,
մյուսը՝ պոլովժաբնակ: Ծուռով նրանք դաշտա-
յին հեռախոսով կանչեցին շտաբի հերթապահին.
Ժամի 13-ից 5 րոպե անց այն կողմից վազելով

սահմանն անցավ վարազների մի վոհմակ՝ թվով
մինչև տասը: 18 րոպե անց շտաբը մի զեկուցա-
գիր ևս ստացավ—յերկու դայլ սահմանը խախ-
տեցին: Նրանք վազեցին Մանջուրիայի կողմից և
դեպի տայգայի խորքերը սլացան: Վազելով ան-
ցան նաև նապաստակներ:

—Այդ ինչի՞ց է, վոր այդպես սկսեցին դես
ու դեն վազվզել դադանները — բարձրաձայն
մտածեց շտաբի պետը:—Հավանաբար, այդ ան-
տառներում յերկուսանի դիշատիչներ են սկսել
չարժվել:

Տերեկ չե մյուս որը այստեղ էլին անկոչ
հյուրերը: Ոտար տերիտորիային սիրահար ճա-
պոնացիները հարձակվեցին խորհրդային սահմա-
նապահների վրա, վոտք գրին մեր հողի վրա: Այդ
բանը չատ թանգ նստեց սամուրայներին: Զիչա
է, ժամանակի սղության պատճառով նրանք չձեղ-
քեցին իրենց փորը, ինչպես այդ հրամայում է ճա-
պոնական «զինվորական վոզին»: Ամեն ինչ զգալի
չափով ավելի պարզ եր դարձել: Ժամանակակից
սամուրայները—սակավահարգ գեներալ Արա-
կիի հետևորդները—պարզապես քցում էին հրա-
ցանները, հանում չինիլները, կորցնում սապոգ-
ները և ամբողջ թափով դեպի իրենց տներն էին
փախչում: Ել ո՞ւր մնաց վոր մտածեյին առնական
«զինվորական վոզու» մասին:

Միավորության հրամանատարը կարդում եր
հենց նույն ամփոփագիրը. Ժամի 13-ից 5 րոպե
անց սահմանամերձ կողմից դեպի մեր տերիտո-
րիան վազեցին վարազներ: Ժամի 13-ից 23 րոպե
անց հենց նույն կողմից վազեցին դայլեր... Գըն-
դապետն ուշադրությունը յարեց՝ այս ուրիշ բան

չե, յեթե վոչ տայգայում թափառում են հին ծա-
նոթները:

Մի անգամ ևս հարց ու փորձ արին ժամա-
պահներին: Ամեն ինչ խաղաղ եր... Գազաններն
եւ այլևս չեն վազվզում: Մառախուղն ավելի յե
խտացել: Ջերմաչափի մեջ սպիրտի բարակ սյու-
նիկն ավելի իջավ: Իջնում ե գիշերը: Վոչ մի
ձայն: Մառնամանիքը կարծես ամեն ինչ կաշկան-
դել ե: Ո՞վ գիտե, խարուսիկ չե՞ արդյոք այդ լը-
ռությունը...

Հենց նույն ժամին Մոսկվայում վառվում ե-
լին առաջին լույսերը: Ձյուն եր տեղում: Կար-
միր հրապարակով դեպի Կրեմլ, դեպի Մեծ պա-
լատ ելին շտապում ժողովրդի ներկայացուցիչ-
ներ՝ Պրիզենպրովիայի տունդրաներից և տափաս-
տաններից, Զբրուչի ավերից և Թուրքմենիայի
ավազուտներից, Տաջիկստանի լեռնային հովիտ-
ների և Սիբիրի անտառների բնակիչներ, Ուրալի
մետաղագործներ և Կազախստանի անասնապահ-
ներ, Կովկասի լեռնականներ և Դոնբասի հանքա-
փորներ, կազակ կոլտնտեսականներ, Ուստուրի-
այի տայգայի ստանիցաններից և ջրառատ Դոնի
ավերից, Բալթիկի նավաստիներ և Պրիմորիայի
տանկիստներ: 1936 թվի նոյեմբերի 25-ի որն եր:
Յերեկոյան ժամի 5-ին Խորհուրդների Արտակարգ
VIII համագումարի ամբիոն բարձրացավ Ստա-
լինը: Ամբողջ աշխարհի ռադիոընդունիչները յե-
թերի մեջ բռնում ելին զեկուցման յուրաքանչյուր
խոսքը՝ ազատության մեծ հրովարտակի (խար-

տիայի) մասին, սոցիալիզմի յերկրի նոր Սահմա-
նադրության մասին:

Կարմիր-բանակային Սեմյոն Լազոդան հենց
նոր եր վերադարձել վերակարգից: Նա արագու-
թյամբ անցավ լենինյան անկյունը, վերցրեց լսա-
փողերը և, հարմար կերպով նստելով բազկաթո-
ռում, սկսեց ազահարար լսել: Ահա վորոտաց ամ-
պը: Վոչ, դա ավելի շուտ ծովային ալեբախու-
թյան եր նման՝ համագումարը ծափահարում եր
հարազատ Ստալինի խոսքերին. «Մեր խորհրդային
հասարակությունը հասավ այն բանին, վոր նա
արդեն հիմնականում իրականացրել ե սոցիալիզ-
մը, ստեղծել ե սոցիալիստական հասարակարգ,
այսինքն՝ իրականացրել ե այն, ինչ վոր մարք-
սիստների մոտ այլ կերպ կոչվում ե կոմունիզմի
առաջին կամ ստորին փուլ...»:

Սակայն Լազոդան բախտ չունեցավ յերկար
լսելու Մոսկվայի ռադիոհաղորդումը...

Բանդիտները, հա, այսինքն՝ Կվանտոնյան
բանակի սամուրայները, զինվորներին գիշերային
հարձակման քչեցին խորհրդային սահմանի վրա:
Ն... ամրացրած ռայոնում հնչեց մարտատա-
նապ: Սնայքեր Սեմյոն Լազոդան մի ակնթար-
թում գնդացիորդ դրեց հոպնակի վրա և սլացավ
դեպի սահմանի վրա գտնվող վայրի սոպկաները:
Այնտեղ եր ամրանում թչնամին: Զառիվերը
չատ սեպ և կտրուկ եր: Հոպնակով առաջ շարժ-
վելն անհնարին եր: Սեմյոնը հոպնակից իջեցրեց
գնդացիորդ, դրեց մեջքին և սոպաց դեպի վեր:
Յերկուհարյուր մետրից հետո կտրիճը կանգ ա-

ռաւ: Մի քանի ականթարթ — և ահա տկտկացրեց «մաքսիմը»: Լազոդայի արագաչարժ ձեռքերում գնդացիները հրաշքներ եր գործում: Չախկալի նման վախկոտ ճապոնա-մանջուրական կռվողներն ամբողջ դասակով եյին գրոհում հերոսի վրա: Իրենց ամբողջ կրակը նրա վրա կենտրոնացրին հարձակիչների գնդացիները: Սեմյոնին պաշտպանող զերանները տաշեղների վերածվեցին: Վեց գնդակ ծակեցին վահանակը, յերեքը կպան գլանիչին, յերկուսը ծակոտեցին կաշեպատյանը: Բայց Լազոդան իր պոստում մնաց այնքան ժամանակ, մինչև վոր թշնամու գնդակը նրան խլեց շարքերից:

Սեղմելով վերքն այն ձեռքով, վորից վտակի նման արյուն եր հոսում, Սեմյոն Լազոդան շարունակում եր հնձել սամուրայներին իր «մաքսիմի» շեշտակի կրակով: Ձեռքը մի փոքր գողում եր, բայց սնայակերի աչքը հավատարիմ եր: Յեկավ հերթափոխը: Ընկերները նրան առաջարկեցին իրենց ոգնությունը, ուզում եյին նրան դուրս բերել կրակի տակից: Լազոդան հրաժարվեց և միայն խնդրեց, վոր վորեւե մեկը գրավի իր տեղը գնդացի մոտ, իսկ ինքը մի քիչ մի կողմի վրա սողաց:

Սամուրայները նեղում եյին: Նրանք, առնու-վազն, հինգ անգամ ավելի շատ եյին, քան խորհրդային յերկրի անվահեր պաշտպանները: Ատամները սեղմելով, գերմարդկային ճիգեր թափելով, Սեմյոնը վայրկենաբար բարձրացավ, նռնակը նետեց ճապոնացիների մեջ և ուշաթափ շարժեց գետին: Անցավ մի քանի րոպե: Սեմյոնն ուշքի յեկավ: Առանց վորեւե տնքոցի սկսեց սողալ դեպի հետ, դեպի թիկունքը: Նրա ականջին հա-

սան հարյուրավոր կոկորդներից դուրս պոկած «ուռայի» ձայներ:

— Մերոնք հարձակման գնացին, — առանց սխալվելու մտածեց Սեմյոնը:

Յերիտասարդ և ուժեղ որգանիզմը շատ որեր պայքարեց մահվան դեմ: Տայգայի վրայից սա-վառնակներով հերոսին այցելության եյին շտապում Սաբարովսկի և Վլադիվոստոկի ամենահրմուտ արոֆեսորները: Վիրաբուժները կրկին և կրկին անգամ եյին միջամտում, փորձելով փոխել հիվանդության ընթացքը, կտրել, կանգնեցնել քայքայիչ պրոցեսը: Չորս անգամ արյան սրսկում կատարեցին: Սեմյոնը յերբեմն գիտակցության եր գալիս: Հարց ու փորձ եր անում կովի վախճանի մասին, պահանջում եր պատմել բոլոր մանրամասնությունները, ուրախանում եր սամուրայների ջախջախման համար: Խնդրում եր չանհանգըստանալ իր մասին: Շարունակ հարցնում եր, թե կնոջից նամակ չի՞ ստացվել արդյոք, նա պետք ե վոր յերեխա ծնի:

Մոսկվայից մի քանի անգամ հարցրին, թե ինչպե՞ս ե Լազոդայի առողջությունը, չե՞նք կա-րող արդյոք վորեւե բանով ոգնել:

Նրա անկողնու մոտ անբաժան հերթապահու-թյուն եյին անում հրամանատարների կանայք: Հեռավոր-արևելյան Կարմրագրոջ Հատուկ Բանա-կը, Սաղաղ-ովկիանոսյան նավատորմը, Ամուրի Կարմրագրոջ նավատորմիկը, Սաբարովսկի բան-վորները, յերիտասարդության Կոմսոմոլսկ քա-ղաքի կառուցողները, Սուչանի հանքագործնե-րը, Վլադիվոստոկի տնտեսուհիները Բիրոբիջանի հրեա կոլտնտեսականները իրենց պատգամավորու-թյուններն եյին ուղարկում վիրավոր հերոսին այ-

ցելելու և նրա ձեռքը սեղմելու համար: Թռչելով
 'հիվանդանոցի վրայով' ողաչունները հաղորդում
 էին իրենց ցանկությունները և պահանջում էին
 ռադիոյով հաղորդել, թե նա ինչպե՞ս է զգում ի-
 րեն: Հրամանատարներն ու կոմիսարները տասնյակ
 ռապորտներ էին ստանում: Բոլորովին անծանոթ
 մարդիկ, վորոնք յերբեք չէին տեսել Սեմյոնին,
 իրենց ոգնությունն էին առաջարկում:

— Ընկեր Լազոդան շատ արյուն է կորցրել,
 յես նրան ուրախությամբ կտամ իմ արյունը,
 ինչքան հարկավոր ե...:

Դեկտեմբերի կեսերին Մոսկվայից ստացվեց
 կառավարական հաղորդագրությունն այն մասին,
 վոր մարտական Կարմիր Դրոշի շքունչանով պար-
 գեվատրվում է հայրենիքի անձնվեր և քաջարի
 հայրենասեր Սեմյոն Լազոդան: Սեմյոնը պառկած
 էր ուշաթափ, վոչ վոքի չէր ճանաչում:

Անցավ մի օր ևս: Պրոֆեսորը տխրազին ա-
 սաց.

— Բժշկական գիտությունից վերցրինք այն
 ամենը, ինչով նա այժմ հարուստ է: Բայց մահը
 հաղթեց...

Հեռավոր Սրեելքը սուղ հաղավ: Յերկրամա-
 սը թաղեց իր Լազոդային: Դադաղը դրված էր
 Սպասսկում՝ Կարմիր Բանակի տանը:

Հերոսին հրաժեշտ տալու համար տասնյակ
 հազարավոր մարդիկ յեկան: Սեմյոնի աճյունը
 հողին հանձնեցին քաղաքի կենտրոնական հրապա-
 րակում: Նրա կողքին Սպասսկի լեզենդար պար-
 տիզանների յեղբայրական գերեզմանը լռելյայն
 հիշեցնում էր «Սպասսկի դրոհային գիշերները»,
 բեռանից կոփված սամուրայական բաստիոնների

Իվան Լազոդան իր գոհված յեղբայր Սեմյոնի աղջկա՝ Լեռնալար-
 արեկյան կարմրադրոշ Հատուկ Բանակի շարքերը մեկնելու օրը:

անկումը, ճապոնացիների ջախջախումը 1922 թվականին:

III

Ֆեդոր Աբրոսիմովիչն ուժեղ թափով բաց արեց իր բնակարանի դուռը: Հենց վոր դռան չեմքն անցավ, տեղն ու տեղը սառած մնաց: Լաց եր լինում Սեմյոնի պառավ մայրը, վշտից մորմոքվում եր կինը: Վորդի իվանը հորը ներկայացրեց Հեռավոր-արևելյան Կարմրադրոշ Հատուկ Բանակի շտաբից ստացված հեռագիրը:

«Նոյեմբերի 26-ին, խորհրդային հողը ներխուժած ճապոնա-մանջուրական ավանտյուրիստների հետ տեղի ունեցած կռվում ծանր վիրավորվեց ձեր վորդին՝ Սեմյոն Ֆեդորովիչը: Դեկտեմբերի 19-ին նա վախճանվեց: Պատերազմի հրձիգները մի զոհ ևս խլեցին յերջանիկ կյանքի ակտիվ կառուցողների շարքերից: Զոհվեց սքանչելի մարտիկ զնդացրորդը, բոլոր կարմիր-բանակայինների սիրելին: Պաշտպանելով սոցիալիստական հայրենիքը լիտի հարձակիչներից, նա կռվի ժամանակ վարվեց վորպես իսկական հերոս, վորպես խորհրդային ժողովրդի հավատարիմ զավակ: Հեռավոր-արևելյան Կարմրադրոշ Հատուկ Բանակը ձեզ հետ միասին վշտանում ե ծանր կորուստի առթիվ և ձեզ, բոլոր համադյուղացիներին ու հարազատներին իր խորին ցավակցութունն ե հայտնում»:

Ծանր եր կորուստը: Միայն մի մխիթարութուն կար. այն, վոր Սեմյոնն ընկավ մարտական դիրքում, պաշտպանելով մայր-հայրենիքի սրբազան հողը:

Խորը վշտի յերեկո յեր: Լագոդայի ընտանիքը սաստիկ վշտանում եր իր սիրելի Սեմյոնի համար: Ֆեդոր Աբրոսիմովիչը ձեռքերի վրա վերցրեց փոքրիկ թոռնիկին, չարունակ ուշադրությամբ դիտում եր նրան, նրա փոքրիկ դեմքի վրա Սեմյոնին նմանող գծեր եր վորոնում: Ձեռքերի վրա բռնած՝ նա իր թոռնիկուհու հետ միասին յերկար քայլում եր անկյունից անկյուն...

Առավոտյան հայրը և վորդի իվանը նստած էյին սեղանի շուրջը գլուխները խոնարհած՝ նրանք դանդաղորեն, յերկար կշռադատելով յուրաքանչյուր խոսք, նամակ էյին գրում Հեռավոր-արևելյան Կարմրադրոշ Հատուկ Բանակի շտաբին: Հաղթահարելով վշտի սուր կսկիծը, բորբոքվելով թշնամու հանդեպ տածած վրեժխնդրության կրքակով, հայրն ու վորդին խնդրում էյին թույլ տալ իվանին իր զոհված յեղբոր տեղը բռնել: Վերջում համառոտակի ասված եր. իվանը կոմյերիտական ե, ստախանովականորեն ե վարում տրակտորն ու կոմբայնը:

Տեղական տպարանում հերթապահություն անելուց հետո տուն վերադարձավ մի յեղբայրը ևս, 17 տարեկան Դմիտրին: Նա վճռականապես պահանջում եր մի էյական ուղղում մտցնել հեռագրում. Հեռավոր-արևելյան Կարմրադրոշ Հատուկ Բանակ վորպես կամավորներ ուղում են գրնալ զոհված հերոսի յերկու յեղբայրները— իվանը և Դմիտրին:

Մոր սրտում արյունահոսում եր այն վերքը, վոր հասցրել եր ավագ վորդի Սեմյոնի մահը: Մայրը կարծես մի անգամից նիհարեց: Աչքերը փոս ընկան: Այժմ նա կդիմանա՞ արդյոք իվանի և անչափահաս Դմիտրիի հետ չուտով բաժանվե-

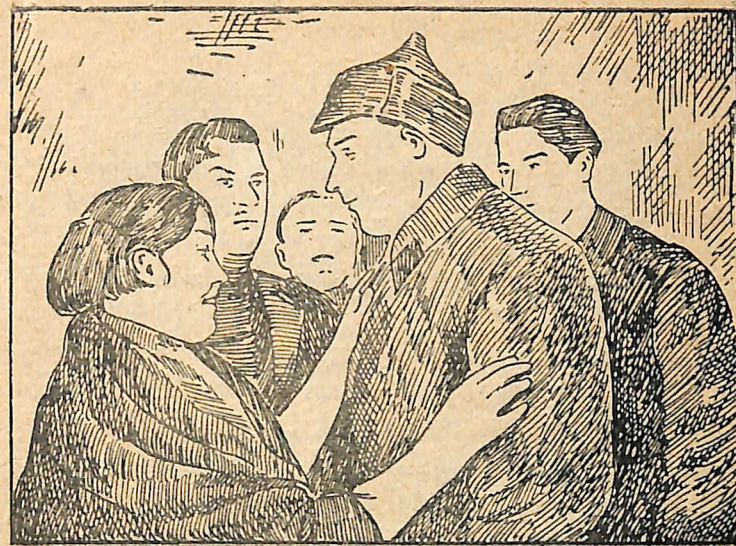
լու վշտին: Մայրն իր մոտ կանչեց վորդիներին,
 իր կողքին նստեցրեց նստարանի վրա: Նրա ձայնը
 մի փոքր դողում էր:

— Ուհնում եմ ձեզ, զավակներ՝ ըստ, դնացե՛ք
 սահման, Սեմյոնի վրեժն առե՛ք: Պահպանեցե՛ք,
 պաշտպանեցե՛ք խորհրդային հողը: Մերն է այդ
 հողը, հարազատ: Իսկ վոր յես լաց եմ լինում, եզ
 վոչինչ...

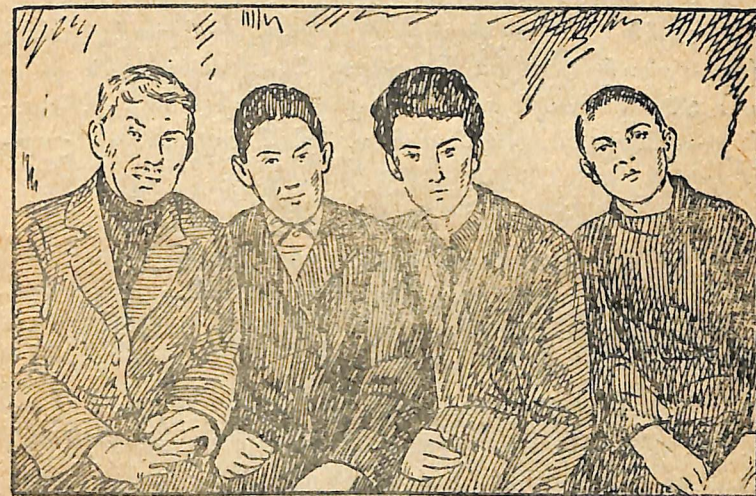

Պատասխանը յեկավ նոր տարվա նախորդա-
 կին: Պաշտպանության Ժողկոմ ընկ. Վորոչիլովը
 հրամայել է բաժարարել Իվանի խնդիրը: Այլ
 եր գործի դրուժյունը պատանի Դմիտրիի նկատ-
 մամբ: Խորհրդային Միության առաջին մարշալը
 գրում էր, վոր նա բարձր է գնահատում Դմիտ-
 րիի հայրենասիրական զգացմունքները, չի կասկա-
 ծում, վոր պատանին արժանի յե իր հերոս յեղ-
 քորը, սակայն խնդրում է մի փոքր սպասել: Հենց
 թեկուզ մինչև այն ժամանակ, յերբ Դմիտրին
 18 տարին կլրացնի:

Շրջանում վայրկենապես լուր տարածվեց,
 թե Լագոդան ընդունվել է ՀԱՀԲ-ի շարքերում:
 Վոլգայի ափերով մեկ միտինգների ալիք ծավալ-
 վեց: Ժողովուրդը վողջունում էր հորը և մորը,
 վորոնք այդպիսի զավակներ են դաստիարակել:
 Ժողովուրդն իր յերախտագիտությունն էր ար-
 տահայտում Իվանին և Դմիտրիին՝ սպանված
 Սեմյոնին կարմիր-բանակային շարքում փոխարի-
 նելու իրենց անդրդվելի կամքի համար: Տասնյակ
 և հարյուրավոր խորհրդային յերթասարդ հայ-
 րենասերներ հայտարարեցին, վոր իրենք ցանկա-

Լագոդայի ընտանիք Իվանին ճանապարհ է դնում դեպի Կորսիք
 բանակը:

Սեմյոն Լագոդայի հայրն ու յեղբայրները. հայր Ֆեդոր Աբրոսիմովիչը
 և յեղբայրներ՝ Իվանը, Դմիտրին և Սեբգեյը:

նում են դրավել սամուրայների ձեռքով սպանված հայրենակցի տեղը:

Բուլե-Վլաստիկ ռայոնի Տեպլովկա գյուղի կոլտնտեսական կոոտինը աշակերտական տետրակի մի փոքր թերթի վրա հետևյալն է գրում Պրի-վոլգայի ռազմական շրջանի շտաբին.

«Խնդրում եմ ձեզ և դարձյալ մի քանի հազար անգամ խնդրում եմ միջնորդություն հարուցել ընկ. Վորոշիլովի առջև՝ ինձ ժամկետից առաջ Հեռավոր-արևելյան բանակի շարքերում ընդունելու մասին: Յերբ հնչի ժամը, յես, Սեմյոն Լա-դոգայի նման, կկռվեմ մինչև արյանս վերջին կաթիլը: Յես յերկու դիմում եմ ավել Պենզայի ռազմական կոմիտեի ատեն: Հայրս անձամբ Պենզա յե մեկնել տեղեկանալու: Նա իր կողմից գրել է վոր կողմնակից է իմ ցանկություն, բայց մինչև որս դրական պատասխան չի ստացված»:

Անտառային Մորզովիայի բնակիչ, փոստային աշխատող Լապչինը գրել է.

«Մեծ վրդովմունքով լսեցի հերոսի, մեր վոլգաբնակ Սեմյոն Լադոգայի սպանությունը: Յես իսկույն անհրաժեշտ գլխացի գնալ հեռավոր-արևելյան պանծալի սահմանապահների շարքերը:

Այնտեղ իմ տեղն է: Ծնվել եմ 1918 թվին չքավոր գյուղացու ընտանիքում: Յերգվում եմ ամբողջ խորհրդային ժողովրդին, վոր կրճքովս պաշտպանելու յեմ ծաղկող յերկրի սահմանների անձեռնմխելիությունը»:

Ռայոնական կինեմ-Չերկասսի գյուղում կա-յացած միտինգին կարդացվեց հինգ պատանիների հետևյալ կարճ հայտարարությունը.

«Մենք ցանկանում ենք ուղևորվել դեպի այն մարտական դիրքը, վոր հերոսական մահվան պատճառով թողել են ընկերներ Սեմյոն Լադոգան և Միխայիլ Դոլգոպոլովը: Վորը և ստորագրում ենք՝ Բուզակով Միխայիլ— № 13 աղորիքի փա-կանագործ, Գուլեվ Նիկոլայ—Տոլկայ կայարանի բեռնիչ, Սմիլյայեվ Յակով—տրակտորիստ, Չյորնիխ Միխայիլ— տրակտորիստ, Պանկրատով Անդրեյ—կոլտնտեսական: Բոլորս ել գրագետ ենք, բոլորս ել առողջ...»:

Ջերմ սիրո թելերը սերտորեն իրար ելին կապում կոլտնտեսային գյուղը և սահմանամերձ պոստերը: Յեղբայրը յեղբոր համար, ընկերն ընկերով համար, գյուղը համագյուղացու հա-մար— սա խորհրդային հայրենասերների պանծա-լի և անխախտ արագիցիան դարձավ:

Ռուսական հին, կանաչադարձ և խաղաղ Զա-դորսկ քաղաքում ապրում է Ֆիրսովների բանվորական ընտանիքը: Պավել վորդին, վորպես կրտսեր հրամանատար, աշխատում էր Խաբարով-սկում: 1938 թ. դարնանը ճապոնական հետա-խուզություն արոցկիստական-բուխարինական վարձկաններն իրենց ձեռքերը ներկեցին այդ սքան-չելի մարդու արյունով:

Նրա հայրը— Պյոտր Ալեքսեյիվիչ Ֆիրսովը և կրտսեր վորդին՝ Անատոլին ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի իրենց դեպուտատ—ԲԳԿԻ-ի գլխավոր չտարի պես ընկ. Շապոշնիկովին գրել են հե-տևյալը:

«Մենք, մեր սքանչելի հայրենիքի հարազատ դավաններս, միջնորդում ենք Ձեզ և խնդրում ենք զեկուցել պաշտպանության ժողովրդական կոմիտեի ընկ. Վորոշիլովին մեր խնդիրքը, այն

6577-50

ե՛ս պաշտօնավար Պ. Պ. Ֆիրսովի տեղ ԲԳԿԲ-ի չար-
քերում, հենց նույն զորամասում ընդունել նրա
յեղբայր Անատոլին, «ՁՈՄ 2» գործարանի խա-
րատ, ծնված 1919 թվականին: Իմ զավակ Անա-
տոլի Պետրովիչը ազնվաբար, խորհրդային բոլ-
շևիկյան ամենաբուռն խանդավառությամբ կծա-
ռայի աշխատավոր ժողովրդին»:

Ընկ. Վորոշիլովը, կարգալով նամակը, իս-
կույն կարգադրեց.

«Խորհրդային իսկական հայրենասեր Ֆիր-
սովների միջնորդությունը բավարարել: Ընկ. Ա.
Պ. Ֆիրսովին ընդունել ԲԳԿԲ-ի կարմիր-բանա-
կային և սևաթիվ աշխատող, վորտեղ ծա-
ռայում եր հանգուցյալ Պ. Պ. Ֆիրսովը: Ընկ.
Ֆիրսով Պյոտր Ալեքսեյեվիչին և նրա ամբողջ
ընտանիքին շնորհակալություն և կարմիր-բանա-
կային վորջույն հաղորդեցեք վորջ Բանվորա-
գյուղացիական Կարմիր Բանակի անունից: Կ.
Վորոշիլով, 31 V, 38 թ.»:

Ուեսասայի մարզի Կարլ-Լիբկնեխտյան ուսյոնի
«Պաշտպանություն» արտելի ուկրաինացի կու-
տենտեսական Շատուխիի վորդին, ԲԳԿԲ-ի հրա-
մանատար, զոհվեց մարտական դիրքում: Ծե-
րունին խնդրում ե բանակ ընդունել իր յերկ-
րորդ վորդուն — Վասիլիին:

«Ինձ համար չափազանց ծանր ե իմ սիրելի
վորդու կորուստը: Բայց այժմ յես միայն մի մը-
տադրություն ունեմ — Կարմիր Բանակին տալ
Միխայիլին փոխարինող մարտիկ: Մենք վոչ մի
բանի առաջ կանգ չպետք ե առնենք, յեթե խոն-
դիրը վերաբերում ե մեր հայրենիքի ամբապընդ-
մանը, մեր սոցիալիստական հայրենիքի ամբա-
պընդմանը»:

Դո՞քբաստի՛ Ստալինի անվան ածխահանքում
ստախանովական Նիկոլայ Դուրնեվը հանքահոր
բերեց իր կրտսեր յեղբայր Ալեքսեյեվին: Նրան
հանձնեց ածխաջարդ մուրճը և ասաց.

— Դու, Լյոչա՛, աշխատիր այստեղ, ածուխ
հանիր, իսկ յես կմեկնեմ Հեռավոր Արևելք, ու-
ղեկալում կփոխարինեմ ճապոնացի հարձակիչնե-
րի գնդակներից մահախոցված մեր ավագ յեղ-
բորը:

Պրիմորյեյի անվեհեր բանակի չարքերում իր
վորդուն ընդունելու համար աշխատում եր և նը-
րա մայր Ագրիպպինա Դմիտրիյեվնան: Սովորա-
կան խորհրդային կին:

Ուֆայում պրոֆեսոր վիրաբուժին դիմեց
Վասիլի Բեմիկին անունով մի յերիտասարդ յեր-
կաթուղային բանվոր: Նա աղաչում եր ոգնել իրեն
մեծ դժբախտության մեջ.

— Յես հատկապես յեկել եմ Դեմա կայարա-
նից: Ինձ բանակ չեն վերցնում: Ասում են՝ վա-
հանագեղձը մեծացել ե, ուռուցքը չափից ավելի
աճել ե: Ի՞նչ անել: Յես լսել եմ, վոր իբր թե
այդ ուռուցքը կարելի յե կտրել: Խնդրում եմ,
պրոֆեսոր... Դուք, հավանաբար, լսած կլինե՞ք
Լազոդա յեղբայրների մասին:

Վիրաբուժը պատասխանեց.

— Այո, ուռուցքը կարելի յե կտրել: Ոպերա-
ցիան կյանքի համար վտանգավոր չե, բայց սաս-
տիկ ցավ ե պատճառելու: Մտածեցեք, սիրելի՛ս:

Յերիտասարդը ծայր աստիճան անհամբերու-
թյուն եր ցույց տալիս: Հաջորդ որը առավոտյան
նա պառկած եր ոպերացիայի սեղանի վրա: Ոպե-
րացիան հաջողությամբ կատարվեց: Մի քանի որ
հետո Վասիլի Բեմիկինը հիվանդանոցից ուղղակի

սլացավ դեպի ռազմական կոմիտարիատ: Խորհրդային յերիտասարդ հայրենասերն ընդունվեց սահմանապահ զորամասերից մեկում:

IV

Իվան Լագոդայի հետ միասին Հեռավոր Սրբեկը մեկնեց նաև հայրը: Դրան լուրջ պատճառ կար: Ծերունին չատ էր հավատում իր վորդուն, դիտեր, վոր նա կամքի տեր և խելացի մարդ է: Բայց և այնպես նա իրեն հանգիստ չեր զգում, մինչև վոր Իվանը Սեմյոնի գերեզմանի վրա չերդվի, վոր արժանի կլինի իր յեղբորը և չի արատավորի ընտանիքի պատիվը:

Խարաբովսկում Ֆեդոր Աբրոսիմովիչը և Իվանը յեղան Հեռավոր-արևելյան Կարմրագրո, Հատուկ Բանակի շտաբում: Ֆերկար և սրտազին խոսակցություն տեղի ունեցավ:

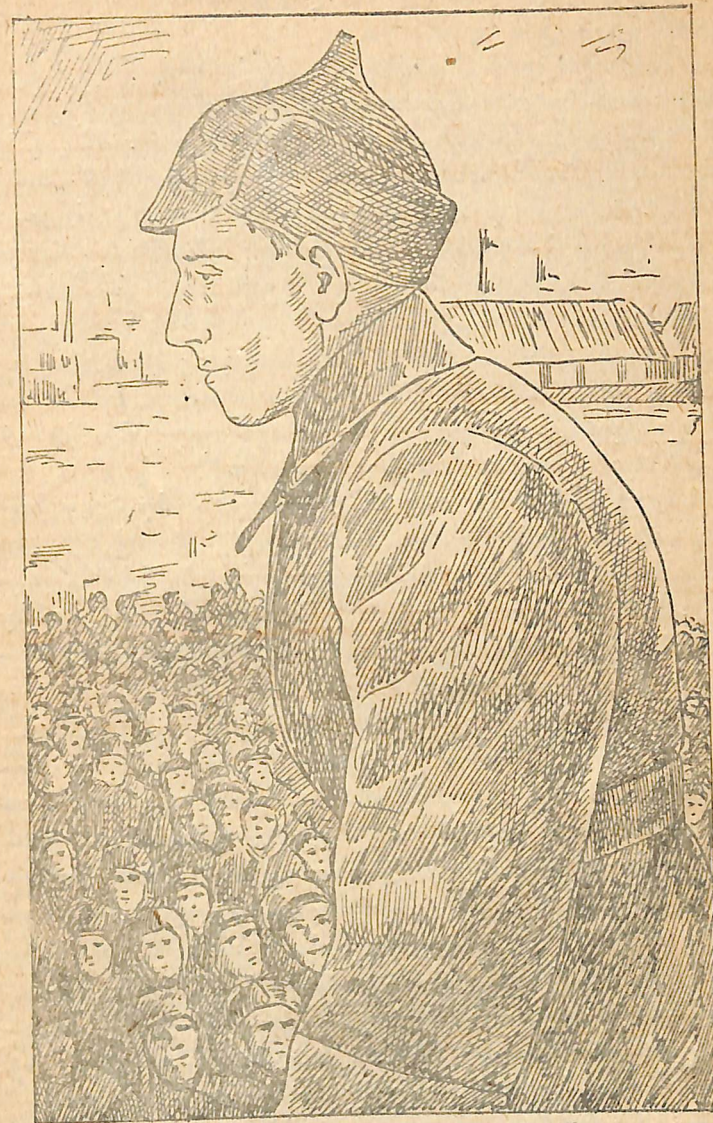
Հորը և վորդուն իրավամբ անվանում էյին ռուս դյուցազներ: Վորդին իր հասակով և առողջությամբ հորը չեր զիջում, իսկ հայրը հաղթանդամ էր:

Ֆեդոր Աբրոսիմովիչը դրան պարտախանում էր.

— Ինչպես կեչին ե, այնպես ել նրա ճյուղերն են:

Լուսաբացին բուրբ հանդարտվեց: Հանգստացան տալդայի ծառերը: Սառնամանիքը մեղմացավ: Մոտակա սոպկաների վրա յերեւաց փետր-վարյան աղոտ արեգակը: Ռուսական հողի առաջին կիլոմետրերի վրա, հեռավոր-արևելյան մի փոքր քաղաքում ուղիղ քառանկյունի ձևով դա-

Իվան Լագոդան յիւլայք է ունենում Խակիլնսկի ռայոնի աշխատավորների միտինգին, վորը կազմակերպված էր նրան կարմիր Բանակ ուղարկելու առթիվ:

սավորվեց զորագունդը: Անշարժ են մարտիկների շարքերը...

Պորաշարքին մոտեցան յերկու յեկվորներ: Նրանց անհամբեր սպասում եյին, վորպես հին և ջերմորեն սիրված մտերիմների: Կարևոր չե, վոր մինչ այդ մարտիկները նրանց յերջեք չեյին տեսել: Շատ բան եր նրանց մտերմացնում, շատ բան եր միմյանց կապում... Առաջինը գնում եր հաղթանդամ և թիկնեղ մարդը: Նրա լայն և խոփոռ դեմքն ակոսում եյին խորը կնճիռներ, գլխարկի տակից դուրս եր ցցվել սպիտակացած մազափունջ, բայց բոլորովին յերիտասարդի նման եյին փայլում աչքերը: Նա զգուշաբար եր կրում հրացանը: Հրացանի ագուստը ծակել եյին գընդակները: Մի փոքր հետևից քայլում եր նրա նրման զորեղ, ըմբշամարտի կառուցվածքով մի յերիտասարդ՝ հագած կոկիկ դաբաղած կիսամուշտակ: Յե՛վ արտաքինով, և՛ հասակով, և՛ իրենց վստահ քայլվածքով յերկուսն ել իրար եյին նմանում: Հայր և վորդի:

Հայրը մոտեցավ հրամանատարին և ասաց.

— Մարտիկների շարքերում բաց տեղեր չըպետք ե լինեն: Գիշատիչ և չարանենդ ճապոնական սամուրայների գնդակները խլեցին իմ անդրաշիկ վորդուն—Սեմյոն Լագոդային: Նրա տեղը պետք ե կանգնի իմ յերկրորդ վորդի Իվանը: Թույլ տվեք Իվանին շարքի կանգնել:

Համաձայնություն ստանալով, հայրն ուշադրությամբ դիտեց շարքերը: Նրա վորդին բոլորից բարձրահասակն եր, և նա նրան տարավ աջ թևը: Ապա հրացանը վորդուն տալով՝ ասաց.

— Չավա՛կս, վերցրու քո հերոս յեղբոր հրացանը: Դրանով կրակիւր դիպուկ, թշնամուն հար-

վածիւր անվրեպ, ինչպես այդ անում եր Սեմյոնը: Գո սրտում թող յեռա ջերմ, յերբեք չսառչող սեր դեպի հայրենի հողը և սրբազան ատելություն դեպի յեղբորդ սպանողները: Ամեն բանում նրմանվի՛ր յեղբորդ: Այդ ամենալավ միտքարությունը, ամենամեծ ուրախությունը կլինի քո զինամյալ մոր համար, քո հոր համար: Իսկ յեթե կարիք լինի— ինքս ել կգամ և կնվիրեմ իմ արյունը կաթիլ առ կաթիլ... Հիշի՛ր, զավա՛կս, կյանքում լինում ե այսպես—մարդ մեռնում ե, իսկ հաղթանակը նրան ե մնում:

Իվանը հոր և հայրենակիցների պատգամավորության հետ միասին մեկնեց դեպի սահման, այն զորամասը, վորտեղ ծառայում եր Սեմյոնը, այնտեղ, վորտեղ խորհրդային հողի ամենավերջին շերտի վրա թափվեց հերոսի արյունը: Սահմանադրի սյունից միջանի մետր հեռու բոլորը կանգ առան: Ավելի հեռու գնալը վտանգավոր եր: Գլխարկները հանեցին: Փեղոր Աբրոսիմովիչն աշխատում եր աննկատելի կերպով սրբել արցունքը: Ընդհանուր լռությունը խանդաբեց Իվանը. նա խնդրեց ցույց տալ իրեն այն վայրը, վորտեղ վիրավորել են Սեմյոնին:

— Դա վտանգավոր վայր ե, — առարկեց նրանց ուղեկցող լեյտենանտը, վոր նույնպես համերկրացի յեր, վորդաբնակ:

— Միևնույն ե, գնա՛նք:

— Դե ի՛նչ կարիք կա տեսնելու, զավակս... փորձեց հետ պահել Իվանին հայրը:

— Խնդրում եմ, գնա՛նք, յեա պետք ե ճանաչեմ այդ վայրը, — իր ասածը պնդեց Իվանը:

Ուղեկալի պետը վերջիվերջո անձնատուր
յեղավ: Իվանը և լեյտենանտը դեպի առաջ սողա-
ցին: Անապասելի կերպով լեյտենանտը ձեռքը
կպցրեց Իվանի ուսին. ահա այստեղ է: Նա մա-
տով ցույց տվեց խանձված թուփը: Իվանը ձեռ-
քը յերկարացրեց, ինչ վոր շոշափեց այն թուփը,
վոր իբրև քողարկում եր ծառայում Սեմյոնին,
պոկեց մի քանի տերև և դրեց դրպանը:

Ուղեկալում Իվանին մոտեցրին կանոնավո-
րապես հավաքված և սարքված մի մահճակալի:

— Այստեղ քնում եր Սեմյոնը, այժմ տեղա-
վորվեցեք դուք:

Կողասեղանի վրա բաց դրությամբ դեռ
դրված կար մի գիրք, վոր Սեմյոնը չեր կարդա-
ցել—վերջացրել:

Հայրը և համերկրացիները մեկնեցին: Ի-
վանն սկսեց պարապել զորագնդի գլըոցում,
պատրաստվում եր դառնալ կրտսեր հրամանա-
տար: Շուտով նա առաջին շնորհակալությունն
ստացավ զերազանց ուսման համար:

Մի անտառապատ հովտում, վարը չըջապատ-
ված եր ձյունե գդակներ հագած ատամնաձև
լեռների շղթայով, Իվան Լազոդան առաջին ան-
գամ տեսավ տանկեր: Իր կյանքում կարևոր դեր
խաղացող այդ հանդիպման մասին Իվանը մեծ
գոհունակությամբ և հիշատակում:

— Ինձ շատ դուր յեկան այդ մեքենաները:
Յես սկսեցի տանկերից մեկը բոլոր կողմերից
դիտել, շոշափել, ներս մտա: Այստեղ հենց իմ
մեջ մի միտք հղացավ—տանկիստ դառնալ: Տուն-

կով կարելի յե մեծ դործեր կատարել,— հարկա-
վոր ե միայն բարեկամանալ նրա հետ:

Անցան ամիսներ: Խորունկ ձորերում սկսեցին
աղմկել դարնանային սրընթաց հոսանքներ: Սոպ-
կաներն սկսեցին կանաչել: Տայգայում արթնացավ
դարնանային կյանքը: Լազոդան շարունակ տան-
կերի մասին եր մտածում:

Իվանի ցանկությունը, վերջապես, իրականա-
ցավ: Նրան փոխադրեցին տանկի զորամաս:

Այստեղ Իվանին շատ ոգտակար յեղավ նրա
կոմբայնավարի արվեստը, վորը հիանալի կեր-
պով զուգորդվում եր խուզարկու մտքի և հազ-
վադյուտ հաստատակամության հետ: Հիսուն ու-
րից հետո Իվանը տանկի մեխանիկ—վարորդի տե-
ղը բռնեց: Աչակերտից նա աննկատելիորեն դար-
ձավ ուսուցիչ, ուսումնական ստորաբաժնում
սկսեց սովորեցնել առաջին դասարանի աշակերտ-
ներին:

Կես տարուց հետո յեկավ Դմիտրին (նա այ-
նուամենայնիվ ձեռք բերեց ՀԱԿՀԲ—ում կամա-
վոր զնալու թուլյություն): Նրա հետ յեկան
յերկու Միչուրիններ. միեկունյն կովի մեջ Սե-
մյոնի հետ սպանվել է նաև նրանց յեղբայր Գրի-
գորին:

Իվանն առաջարկեց կազմակերպել Լազոդա-
Միչուրին յեղբայրների տանկային եկիպաժ և
մրցման հրավիրել Միխեյեվ ազգանունով չորս
յեղբայրների տանկերը: Նրանք համերկրացի-
ներ են—վուզարնակներ (Միխեյեվների յերկու
կրտսեր յեղբայրները կամավոր եյին յեկել Հե-
ռավոր Արևելք՝ վորպես պատասխան Սեմյոնի

մահվան)։ Իվանը կայծ հրահրեց, վորից չուտով բոց առաջացավ։ Այն ցայտուն արդյունքները, վոր մրցակցության մեջ ձեռք են բերում հայրենասեր յեղբայրների տանկային եկիպաժները, անփոփոխաբար վորպես դրոշ են ծառայում հեռավոր-արևելյան ամբողջ ռազմաճակատի համար։ Բոլոր տանկիստների յերազն ե՝ տանկերն այնպես վարել և «հակառակորդին» այնպես հարվածել, ինչպես Լազոդանները, ինչպես Միխեյեվները։

Իվանը պատմելու սիրահար չե, բայց չկարողացավ զսպել իրեն և խոստովանեց.

— Հիշում եմ, առաջին անգամն եր, վոր տանկը ձյան միջով տարանք։ Մենք բոլորս հուզվում էինք։ Խնդիրը դժվար եր։ Ճանապարհին կային բազմաթիվ արգելքներ—ձորակներ, դառիվերներ, սառցապատ լեռնալանջեր։ Հրամանատարը գովեց—նշանակում ե, գլուխ բերինք։ Հենց նույն օրը Միտյան և յերկու Միշուրինները ցույց տվին գնդացիքը մարտական լիցքերով կրակելու իրենց հմտությունը։ Ստացան գերազանց գնահատական։ Շուտով սովորեցին գրավել ամեն մի սոսկա։ Տայգայում մեզ համար չկան անանցանելի ճանապարհներ։ Վորտեղից հարկավոր ե անցնել, այնտեղ ել ճանապարհ ե։ Գնդացիքների, Թեղանոթի հետ նույնպես լավ բարեկամներ ենք։ Սեմյոնից վատ չենք կրակում։ Իսկ նա հազվադեպ սնայպեր եր։ Վաղուց չե, վոր Դմիտրին սկսել ե սովորել նշան խփել։ Գերազանց գնահատական ստանալու համար աչտարակային հրաձիգը յերեք անգամ պետք ե նշանին խփի։ Մինչդեռ Դմիտրին իրար հետևից ինը գընդակ ե խփել նշանին։

Ինքն Իվանը հրամանատարությունից 12 չորհրդակալություն ե ստացել։ Հեռավոր-արևելյան զորամասերում գոյություն ունի մի տրադիցիա—միավորության լավագույն մարտիկը լուսանկարվում ե դրոշակի մոտ։ Իվան Լազոդան արժանացավ այդ պատվին...

Այդ ամենը հորից ե մնացել։ Նրա դպրոցն ե, նրա սովորեցրածը։ Վորդիների աչքերի առաջ շարունակ կանգնած ե Ֆեդոր Աբրոսիմովիչի հերոսական կյանքը։ Նրանցից ամեն մեկը մանկությունից աշխատում եր հորը նմանվել։

Ինչպես կեչին ե, այնպես ել նրա ճյուղերն են։

V

Յերկաթուղային դեպոների և վերանորոգման արհեստանոցների բանվորական ժողովներում, կոլտնտեսությունների դաշտակայաններում, ՄՏ կայանների և խորհրտնեսությունների ագարակներում ավելի քան քառասուն հազար աշխատավորներ առաջադրեցին Ֆեդոր Աբրոսիմովիչ Լազոդայի Թեկնածությունը՝ ՌԽՖՍՀ-ի Գերագույն Խորհրդի դեպուտատ ընտրելու համար։ Հունիսի 26-ի անմոռանալի օրը ընտրողների ամբողջ հարյուր տոկոսն իր ձայնը տվեց Ֆեդոր Լազոդային։

Մե՛ծ ե ժողովրդի իմաստությունը։

Ֆեդոր Լազոդայի ամբողջ կյանքն ասում ե, վոր այդ ընտրությունը ճիշտ ե կատարվել։

1915 թվականի դեկտեմբերին վոլգաբնակ բատրակ Ֆեդոր Լազոդային զինվոր վերցրին։ Ցարական բանակի վո՛չ հաղթություններն եյին

հիացնում նրան և վո՛չ ել պարտությունները տիրեցնում: Նրա հոգու խորքում մի հույս եր թափնված. ցարը տանուլ կտա պատերազմը, այն ժամանակ նրան ամենայն հավանականությամբ դուրս կըջեն, և աշխատավոր մարդիկ ճնշումից կազատվեն, ամբողջ կրժքով ազատ շունչ կըաշեն:

Ձորանոցի մուտքի մոտ Ֆեդոր Աբրոսիմովիչն ուրիշ մուտիկների հետ միասին դեն չարտեց պատառոտած շորերը, բայց նա ամեն ինչ պահել է իր հիշողության մեջ: Լազոդան հիշում եր, թե ի՛նչպես Ուկրաինայում, ինչ-վոր մի տեղ կիևի մոտ, նեղություններ ու տառապանքներ եր քաշում իր հայրը և թե ի՛նչպես 19-րդ դարի վերջում սովը նրանց դեպի Վոլգա քչեց: Անդրը-վոլգյան տափաստաններում տաս տարեկան Ֆեդորը հոր հետ միասին կալվածատիրական յերամակներ և հոտեր եր արածացնում: Տղան հասունացած մարդ դարձավ, բայց կյանքը չլավացավ: Հարկերը և տուգանքները քանի գնում տարեց տարի ավելի եյին գերակշռում վաստակած գումարները, և պարտքերի դիմաց արդեն վաղուց եր վերգրված գեղջկական խղճուկ կահ-կարասիքը: Իսկ յեթե պատահեր, վոր մահացու թշնամի հանդիսացող խորշակը խանձում եր անդրվոլգյան տափաստանները, և վոչնչացնում հացահատիկը: ապա Լազոդայի աղնիվ և աշխատասեր ընտանիքին մի բան եր մնում անելու—մուրացկանություն անել, վողորմություն խնդրել...

Լազոդան մեկն է յեղել այն առաջիններից, վորոնք անմիջապես արձագանքեցին բուլչեիկներին կոչին՝ զենքը դարձնել ստրկացնողների դեմ, կռվի գնալ հանուն ազատության: Շուտով նա

վաստակեց քաջ և կորովամիտ մարտիկի փառք, մի մարտիկ, վորն ունի պայծառ խելք, ամուր ձեռք և բուռն ատելություն թշնամու հանդեպ: Այն գորամասերը, վորտեղ գտնվում եր Լազոդան, նրան հանձնարարեցին պաշտպանել Կարմիր Բանակին արևելք մատակարարող ռազմական մեծ գործարանը: Գործարանից վոչ-հեռու կատաղի կռիվներ եյին տեղի ունենում: Այն որը, յերբ Դուտովի կազակային բանդաները, ձեղքելով ռազմաճակատը, դեպի գործարանն եյին սլանում, շտաբում բույն դրած դավաճանները հրամայեցին ամբողջ պահակախումբը վերացնել գործարանից և կարմիր բանակայիններին հանդուստի ուղարկել ինչ-վոր մի տեղ թիկունքում: Ռազմիկ Լազոդան ներքուստ զգաց, վոր այստեղ ինչ-վոր ստոր բան է կատարվում: Նա սկսեց համոզել ընկերներին մնալ և մինչև վերջին շունչը պաշտպանել գործարանը: Լազոդային ողնու-թյան շտապեց բուլչեիկների տեղական կազմակերպությունը, և գործարանի պաշտպանության համար ստեղծվեց կամավորների մի ջոկատ: Թշնամու պլանը ջախջախվեց:

1919 թ. դարուն է: Ռազմաճակատից Անտոնովսկի փոքրիկ գյուղն յեկավ մարտիկ Ֆեդոր Լազոդան՝ կարճ ժամանակով այնտեղ մնալու համար: Գիշերով հանկարծ գյուղակի վրա տվին կոլչակյանները: Կուլակ Սվրամենկոյի մատնությամբ սպիտակ-զվարդիականները Լազոդային ձերբակալեցին: Ծեծելով, նրանք գերիին քչեցին տարան շտաբ: Այնտեղ առանց ձգձգելու, նույնիսկ առանց դատավարական ձևականությունների վճիռ կայացրին—գնդակահարել Լազոդային:

Բայց վոչ, գորեղ կարմիր-բանակայինի հա-

մար դեռ չուտ ե կյանքից բաժանվելը: Լազոդան փախչում ե: Սպիտակների թիկունքում նա կապ ե հաստատում Կոլչակի բանակից փախած դասալիքների հետ, հավաքում ե 30 մարդուց բաղկացած մի մարտական խումբ և նրանց հետ միասին անցնում ե դեպի Վոլգայի ստորին հոսանքը և ավելի հեռուն, դեպի Ուրալսկ: Այստեղ, ջարդու փչուր անելով կազակային սպիտակ զորամասերը, կռվում են Կարմիր Բանակի զնդերը: Ֆեդոր Աբրոսիմովիչը գտնվում ե պատվավոր և վտանգավոր դիրքում—հետախուզության մեջ: Նա թափանցում ե հեռու՝ դեպի սպիտակ զորքերի խորքը, դիտում ե ամենաթագուն տեղերը և կարմիր հեծելազորի հրամանատարությանը գիտնում ե ամենաարժեքավոր տեղեկություններով: Նույնքան քաջարի ուրիշ յերկու րնկերների հետ միասին Լազոդան հարձակում ե գործում ատաման Սարաֆանկինի շտաբ-զորակայանի վրա, բռնազրավում ե կարևոր փաստաթղթերը, զենք և զգեստ: Ինքը ատամանը, փրկելով իր կաշին, շալվարը դեռ չհաղած, պատուհանից դուրս ցատկեց և փախավ, թագնվելով յեղեգների մեջ:

Ռուս ժողովրդի զավակ Ֆեդոր Աբրոսիմովիչ Լազոդան հարազատ խորհրդային իշխանության համար կռվել ե թե՛ Վոլգայի գյուղերում, թե՛ Կազախստանի աուլներում, թե՛ Բուխարայի դըշլաղներում: Նա Կարմիր Բանակի շարքերում մարտունչել ե Դուռովի կազակային բանդաների, Կոլչակի հրոսակախմբերի, բասմաչների հորդանների դեմ:

Իսկ 1928 թվականին Լազոդան վերջին կռիվը հայտարարեց իր գյուղի կուլակներին, հենց նրանց, ովքեր նրան կոլչակյաններին հանձնեցին

1919 թվականին: Այդ ժամանակ Լազոդան Պոլտվայեյում առաջիններից մեկն եր, վոր կազմակերպեց կոլանտեսուլթուն, վորպես որինակ ամբողջ շրջանի գյուղացիների համար:

Վորդինները մեծացան: Սեմյոնը դարձավ Իսահլինսկայա ՄՏ կայանի տրակտորային բրիգադի, Իվանը կոմբայնավար դարձավ և կոմբայնը տարավ դեպի հեղեղատները, վորոնցով ծածկված եյին ցորենի ցանքերը: Վորդինների հետ միասին ՄՏ կայանի ագարակն յեկավ նաև հայրը: Դրանք անմոռանալի որեր եյին, յերբ Դոնի հանքափոր Ստախանովը սկիզբ դրեց նոր համաժողովրդական շարժման: Փականագործ Ֆեդոր Աբրոսիմովիչ Լազոդան չհապաղեց և՛ իր ձայնը տալու: Նրա վոսկե ձեռքերը համարձակորեն խորտակում եյին այն ամենը, ինչ հնացած եր, սրբում-ավում եյին բոլոր արգելքները: Քանի՞ քանի անգամ վնասարարները և քաղաքական տիամարները հարձակվել են նորարար փականագործի վրա: Լազոդայի գլխով շատ բան ե անցել, բայց նա այնպիսի մարդ չե, վոր նահանջի անհաջողությունների, առավել ևս, սպառնալիքների առջևից: Հիսունամյա Ֆեդոր Աբրոսիմովիչն իր ուժերը քաղում ե իր անձնվեր հայրենասիրությամբ, խորը հավատքով դեպի Լենինի-Ստալինի գործը: Այս հատկությունների համար, ինչպես նաև հաղվադյուտ համեստության և աշխատասիրության համար Պոլտվայեն խիստ հարգում և սիրում ե իր Լազոդային, հավատում ե, վոր ժողովրդի ղեպուտատը նույնքան կայուն և ուժեղ կլինի այն պատվավոր գործում, վորպիսին նրան հանձնարարել են:

Հունիսյան լավ որերից մեկն է: Պոլովիտի Պոլիվիտենեվո կայարանի մոտ գտնված հրապարակը ծայրե-ծայր լիքն է մարդկանցով: Բոպե առ ըոպե սպասում են ՌԽՖՍՀ-ի Գերագույն Խորհրդի դեպուտատության թեկնածու Ֆեդոր Աբրոսիմովիչ Լազոդայի ժամանելուն: Կոլտնտեսությունից կոլտնտեսություն, մի մեքենատրակտորային կայանից մյուսն է չըջալայում փականազոր՝ Լազոդան: Նա ծանոթանում է իր ընտրողների հետ, հետաքրքրվում է նրանց աշխատանքով, խորհուրդներ է տալիս, սովորեցնում, ոգնում: Պոլիվիտենեվոյի միտինգին նա մի վորք ուչացավ—կանգ առավ ՄՏ կայանի վերանորոգող արհեստանոցներում, վորտեղ ցույց էր տալիս, թե ինչպես պետք է տաշել դետալները:

Հենց նույն օրը Պոլիվիտենեվո կայարանի պերրոնի մոտ մի քանի վայրկյանով ուչացավ հեռավոր-արևելյան գնացքը: Պլատֆորմի վրա իջան յերկու գինվորական-դյուցազնական դեմքեր, դեղեցիկ կերպով հագնված պիլոտներ, նախանձելի կեցվածք: Առանց վորեւե բան կասկածելու՝ նրանք դուրս յեկան հրապարակ: Նրանց ճանաչեցին: Լավեցի աղաղակներ:

— Այստեղ են Լազոդայի վորդինները: Խընդրում ենք հանդես գալ: Թող պատմեն, թե հայրն ինչպե՞ս է դաստիարակել նրանց:

Հարյուրավոր ձայներ վերառեցին այդ խընդիր-պահանջը: Իվանը բարձրացավ ամբիոն:

— Այստեղ մի ընկեր հարցնում եր, թե մեզ ինչպե՞ս է դաստիարակել մեր հայրը, ինչպե՞ս ենք դարձել խորհրդային հայրենասերներ: Հայրս

վերադարձավ քաղաքացիական պատերազմից, այն ժամանակ մենք, նրա վորդինները, դեռ փորք յերեխաներ եյինք: Յերեկոները սեղանի շուրջը, հայրս մեզ պատմում էր թշնամու վրա կատարած իր արշավանքների մասին, պատմում էր, թե ի՞նչպես իր ընկերների հետ միասին նա կռվում էր աշխատավորների յերջանկության և ազատությունից համար: Դեռ մանկությունից մենք վորոշեցինք պաշտպանել մեր հանրապետության սահմանները: Հիշում եմ, Սեմյոնն ասում էր հորս. «Հայր, դու բանակից վերադարձար վորպես կարմիր-բանակային, իսկ յես, կտեսես, կվերադառնամ վորպես լեյտենանտ»: «Շատ բարի», — պատասխանեց հայրս...

Կայարանի արգելագծի մոտ Ֆեդոր Աբրոսիմովիչը կանգնեցրեց ավտոմոբիլը և շտապեց ուղղակի դեպի հրապարակ: Իվանի վերջին խոսքերը հասան նրա ականջին: Վորպիսի՞ ծանոթ ձայն... Վո՛չ, չի կարող պատահել... նա վո՞րտեղից պետք է գա... Բայց և այնպես Լազոդան արագացրեց քայլերը: Ճառը քանի դնում այնքան ավելի պարզ էր լսվում: Ահա կարելի յե դեմքն էլ դիտել: Այո, դա նա յե, նրա վորդին, նրա Իվանը, վորի հետ հայրը բաժանվելիս է յեղել մեկուկես տարի առաջ: Ամբիոնի աստիճանների վրա Ֆեդոր Աբրոսիմովիչը համբուրեց Դմիտրիին: Իվանը վերջացրեց իր յելույթը, շուռ յեկավ և նույնպես հոր հետ գրկախառնվեց...

Միտինգից հետո ամեն ինչ պարզվեց: Յերկու չաբաթ առաջ վորդինները հորը գրել եյին, վոր գնում են լեյտենանտների դպրոց, ճանապարհին տունն կհանդիպեն: Սակայն այդ նամակը Իսակի հասնելու ժամանակ Ֆեդոր Աբրոսիմովիչը

վիշն այնտեղ չեւ—նա շրջադաշտում եր իր ընտ-
րական ուղիով։ Ահա հանգամանքների այս-
պիսի զուգակցումն եւ առաջացրեց այդքան ան-
սպասելի հանդիպում։

VII

Մեծ ե խորհրդային ժողովուրդի հայրենասի-
րությունը։ Ինչպես Սեմյոն Լազոգայի հերոսա-
կան մահվանն արձագանքեցին հարյուրավոր յե-
րիտասարդ հայրենասերներ, այնպես եւ իրենց
չափն անցկացրած սամուրայների յուրաքանչյուր
վտանձգությանը մեր ժողովուրդը պատասխա-
նում ե քաջության և հերոսության նոր վերել-
քով։

Յեղբոր հետեւից գնում են յեղբայրը և քույ-
րը, վորդու հետեւից— մայրը և հայրը։ Բազմա-
միլիոն մարդ խորհրդային ժողովուրդը պատ-
րաստ ե կանգնելու հարազատ կարմիր Բանակի
չարքերում, վորպեսզի կրծքով պաշտպանի իր
սուրբ սահմանները, իր նվաճումները։

Այսպես ե յեղել նաև իմաստ լճի մոտ տեղի
ունեցած կռիվների անմոռանալի որերին։

Զինվորական հիմնականոցը Պոսյետումն ե։
Հենց նոր եյին յեկել վիրավորները, Զառգերնայա
բարձունքի հերոսական գրոհման մասնակիցները։
Յերկու սանիտարներ հիվանդասենյակ տարան վի-
րավորված լեյտենանտ Միխայիլ Պոտապովին։
Հրամանատարի վրա կռացավ մի աղջիկ, վորի
խալաթի թևի վրա կարմիր խաչ կար։

Ծանոթ, հարազատ գեմք։ Աղջիկը աղա-
մայից հետ նայեց։

— Մի՛շա, յեղբայր, Ի՞նչ ե պատահել քեզ։

— Ալեյտինա, քույրի՛կս, դու Ի՞նչպես ես
ընկել այստեղ։

— Իսկ մենք կոմյերիտմիւլյան մարդ ջ
շրջկոմով ռազմաճակատ ենք յեկել։ Վոմանք
հիվանդանոցներումն են աշխատում, վոմանք եւ
սկավառակներ են պատրաստում, գնդացիները՝
ժապավեններ են լցնում։

Ալեյտինան սկսեց կապել յեղբոր վերքը։

— Դու 39 աստիճան ջերմություն ունես։
Ի՞նչ հայտնենք մայրիկին։

— Գրիբ, վոր թեթև վերք ե։ Իբր թե պատ-
րաստվում եմ գնալ նրա մոտ՝ կարկանդակի հա-
մը փորձելու...

Մի քանի որ հետո լեյտենանտ Պոտապովին
պետք եր փոխադրել Վլադիվոստոկ՝ վիրաբու-
ժական ծանր ուղերացիա կատարելու համար։
Շոգենավը ինչ—վոր ծովախորշում կանգ առնելու
պատճառով մի փոքր ուշացավ։ Վիրավորներով
բեռնավորված պատգարակները կանգնած եյին
ծովափին։ Ծովեզերքի մոտ այնքան եւ շոգ չեւ,
ավելի թեթևորեն կարելի յեր ոգ շնչել։

— Բարև, Միշա ջա՛ն։— Պոտապովը լսեց մի
քնքույշ և հարազատ ձայն։ Գլխավերևի մոտ
կանգնած եր մայրը, 65 տարեկան մի պառավ կին։

— Մայրիկ, դո՞ւ եւ այստեղ ես...

— Բա վո՞նց, Միշա՛ ջան, յես մարտիկների
համար կերակուր եմ յեփում...

Կռվի առաջին գծի վրա սանիտարները գտան
մի ծանր վիրավորի։ Շուտով նրան բերին գու-
մարտակի բուժակայան։ Այստեղ, ըստ յերևույ-
թին, լավ են ճանաչում վիրավորին։ Բժիշկը
կեղծ խստությամբ ասաց։

— Հը՞, վերադարձա՞ր, փախստական:

Ահա թե ինչ կատարվեց: Հենց այդ բոլոր կայանի ատամնաբույժ Բեգոուլեվը շարունակ ձանձրանում էր. դե աշտպիսի ժամանակ էլ ո՞վ իր ատամները բժշկել կտա, ավելի լավ է ինքս կովի գնամ և սամուրայների ատամները ջարդուփշուր անեմ: Բաց թողնենք ավելորդ մանրամասնությունները: Կասենք միայն այն, վոր ատամնաբույժ Բեգոուլեվն առաջիններից մեկն էր, վոր ներխուժեց ճապոնական խրամատները: Նա վարպետորեն նռնակներ էր նետում ճապոնացիների մեջ, հրացանի չեչուակի կրակով ջարդում էր թշամուն և դեռ ժամանակ էր գտնում կովոյ ընկերների վերքերը կապելու: Ճապոնական մի նռնակ քիչ էր մնացել կտրեր այդ սքանչելի խորհրդային ինտելիգենտի, ջերմ հայրենասերի կյանքի թելը: Բարեբախտաբար, վիրաբույժները հաղթեցին մահվան:

Թե հետագայում ի՞նչ կատարվեց, այդ դու գիտես, ընթերցող: Յերախտագեղ հայրենիքն իր պանծալի զավակին ամենաբարձր պարգև տվեց: Բորիս Պետրովիչ Բեգոուլեվն արժանացավ Խորհրդային Միության հերոսի կոչման:

Յանչիխեյի հովտում, սահմանամերձ բլուրների մոտ տարածվում է «Հոկտեմբերի 20-րդ տարին» կոլտնտեսությունը: Հենց նրա կողքին Խասան լիճն է: Կովի աղմուկը պարզորոշակի լսվում էր Զառզերնայա բարձունքից: Մոտորների գոռոցը դժժանքնում էր ականջները: Յեվ նորից տանկերը հարձակման անցան՝ մահացու սարսափ տարածելով սամուրայների վրա, նրանց խուճապային փախուստի մատնելով: Ողում վայրկենա-

պես սլանում են «բազեյիկներ» — կործանիչ և ոմբակոծիչ արազընթաց սավառակներ:

Կոլտնտեսություն Վարչության շենքի մոտ բազմություն էր հավաքվել, յեռ ու դեռ էր: Կանգնած են յերկու բեռնակիր ավտոմեքենա, յեղեքին փակցված էր լայն և վեհ մակադրություն — «Հոկտեմբերի 20-րդ ամյակի անվան կոլտնտեսություն»: Բեռնակիրները ծայրեծայր լիքն էյին պոմիդորով, թարմ կարտոֆիլով, կաղամբի գլուխներով, կաթով լիքը բիտոններով: Կոլտնտեսականների ընդհանուր ժողովը վորոչեւ էր դիրքերում կովոյ մարտիկներին ամեն ուր մատակարարել կոլտնտեսության առատ պաշարից: Թարմ բանջարեղեն, կաթ, մեղր: Այս խնդրում մեծ վեճ ծագեց կոլտնտեսության ներկայացուցիչների զորամասի հրամանատարության ջիջև: Կոլտնտեսականները կտրականապես հրաժարվում էյին մատակարարված մթերքների համար փող ստանալ:

— Ինչպե՞ս կարելի յե, դուք մեզ վերավորում եք, չե՞ վոր դա մեր նվերն է:

Իդեպ, Խասան լճի կովիների սկզբից իվեր այդ արդեն յերկրորդ վեճն էր Յանչիխե հովտի կոլտնտեսականների և նրանց վաղեմի բարեկամների — Կարմիր Բանակի հրամանատարների միջև: Իրենց ժողովին կոլտնտեսականները միաձայն ասում էյին.

— Մենք հին պարտք ունենք ճապոնացիներին 1922 թվականից, ինտերվենցիայի ժամանակից: Այժմ այդ պարտքը վճարելու ամենահարմար առիթն է: Գնա՛նք ռազմաճակատ:

Հրամանատարությունը ստիպված յեղավ

յերկար համոզել իր բարեկամ կոլանտեսականներին, վոր նրանք իրենց տեղերում մնան:

— Դուք կոմբայններով բերքահավաք կատարեցե՛ք, նոր տներ և ախոռներ կառուցեցե՛ք, ինչպես պատրաստվում եյիք անելու: Մեր հողի դեմ վտանգություն արած ճապոնացիների համար առանց ձեզ ել մահվան ժամը հասել ե...:

Այդ որերին մրցակցություն սկսվեց Ն գործատու տանկիստների և կոլանտեսային կոմբայնավորների միջև...

VIII

Մոսկվայի մոտ գտնվող գյուղերում յերեկոները պատմում են ժողովրդական մի հրաշալի հեքիաթ, վորը կոչվում է «Յերեք վորդի»:

Կարմիր բանակից գեպի տուն, ծերունի հոր մոտ վերադարձան նրա յերկու վորդիները, մեկը նավաստի, իսկ մյուսն՝ ողաչու: Նրա յերրորդ վորդին՝ Յեգորը ճապոնական գնդակից սպանվեց հեռավոր-արևելյան սահմանի վրա: Յեգորայրներն ուղևորվեցին ուղեկալ, Ուսսուրիայի տայգայում գտան կենսատու ջուր և հարություն տվին Յեգորին: Յերեք յեգորայրն ել մնացին սահմանում և այնտեղ ծառայեցին: Յերեք ճապոնացիները պոստում տեսան վերակենդանացած մարտիկին, կանչեցին.

— Հե՛յ, Յեգոր, այդ դո՞ւ յես:

— Յես ինքս եմ:

— Չե՞ վոր մենք քեզ սպանեցինք...— դարմացան թշնամիները. իսկ Յեգորը պատասխանում է.

— Դուք ինչքան ել վոր մեզ սպանեք, մենք դարձյալ կվերակենդանանանք:

Յեվ հիրավի, մի՞թե իվան և Դմիտրի Լագոզաների մեջ չի վերակենդանանում նրանց Սեմյոն յեղբոր լուսավոր կերպարանքը:

Մի՞թե խորհրդային հայրենասիրության բազմաթիվ արտահայտումների մեջ չի ապրում անմահ կերպարանքը ժողովրդական այն զոհված հերոսների, վորոնք իրենց կյանքը նվիրել են հայրենիքի համար, Լենինի-Ստալինի կուսակցության մեծ գործիչ համար:

Պատ. խմբագիր՝ Հ. Պարոնյան
Լեզվական խմբագիր՝ Պ. Արեւիկյան
Տեխ. խմբագիր՝ Ի. Վարդանյան
Սրբագիր՝ Հ. Մանուկյան
Թարգմանիչ՝ Վ. Ավագյան

Գլավերտի լիազոր՝ Վ.—1134. Հրատ. №4974.

Պատվեր 613. Տիրաժ 5000.

Թուղթ 64X92. Տպադր. 2,5 մամ.

Մեկ մամ. 20196 նշան.

Հանձնված է արտադրության 4 մայիսի 1939 թ.

Ստորագրված է տպադրության համար

Պետհրատի I տպարան, Յերևան, Լենինի 65

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0318674

11302

ԳԻՆԸ 60 Կ.

Д. ИЛЬИН

Пограничник Лагода

Гиз. Арм. ССР, Ереван, 1939 г.